

употребительность бессуффиксальных образований второй степени производности объясняется их поздним происхождением.

Таким образом, можно констатировать, что стилистическая и функциональная окраска словообразовательных синонимов зависит от стилистической окрашенности суффиксов, от стилистической окрашенности производящих основ, от характера их взаимодействия. Существует ряд аффиксов, которые, присоединяясь к основам как нейтральным, так и стилистически окрашенным, выполняя стилистическую функцию, вносят в лексическое значение производных эмотивно-коннотативный и функциональный компоненты.

Сравнивая словообразовательные синонимы с лексическими, можно увидеть, что последние часто изменяют свою стилистическую и функциональную окраску в зависимости от контекста, от валентностных связей. Словообразовательные же синонимы, напротив, меньше подвержены стилистическим изменениям вследствие своей морфемной структуры, которая ограничивает их возможности варьировать стилистическую и функциональную окраску. В беллетристике стилистические возможности словообразовательных синонимов несколько шире, чем в других функциональных стилях.

Литература

Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики. – М.: Высшая школа, 1981. – С. 175.

Степанова М.Д. К вопросу о стилистических функциях словообразовательных моделей // Проблемы лингвистической стилистики. – М., 1969. – С. 100-102.

Казимира Ю. А.

АКУМУЛЯЦІЯ КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НІМЕЦЬКОГО НАРОДУ В УСТАЛЕНИХ СЛОВЕСНИХ КОМПЛЕКСАХ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (на матеріалі концептів SPARSAMKEIT «бережливість/ економність/ ощадливість/ дбайливість», BERECHNUNG «розрахунок»)

Доведено [В. Н. Теля, Д.О. Добровольский, В. Г. Гак], що у німецьких фразеологізмах втілено спостереження носіїв німецької мови над життям етносу, дано влучну оцінку його світосприйняття, взаємин між представниками німецького етносу, їх поведінки і рис національного характеру, у сконцентрованій формі, інколи у латентній формі, зосереджені глобальні думки і судження німецького народу щодо світовідчуття і світогляду багатьох попередніх поколінь. Звичайно, поряд із специфічним, національним, що здебільшого стосується побуту, звичаїв та історії народу, у мовних ускладнених знаках присутні загальнолюдські, трансцендентні мотиви.

Зазначимо, що спільними вони є за змістом, висловленою мораллю, але інколи й за образами, навіть словесною оболонкою. Це пояснюється як різноманітними культурно-історичними взаємовпливами та взаємозв'язками, так і тим, що на певних історичних етапах подібні умови життя породжували подібні словосполучення, фразеологічні звороти, які з'являлися майже одночасно і незалежно у багатьох народів.

Пор. нім. *Adler fangen keine Fliegen. Der Adler faengt keine Muecken.*

укр. *Орел мух не ловить. Слон за мишею не ганяється.*

нім. *Alles Wasser fliesst ins Meer.*

укр. *Усі ріки течуть у море.*

нім. *Als Esel geboren, als Esel gestorben.*

укр. *Ослон народився, ослон і помер.*

Тут варто враховувати зазначений вище чинник загальнолюдської моралі, який сприяв утвердженню позитивних її ознак протягом історії багатьох поколінь людства.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники-фразеологи стверджують, базуючись на значному масиві фразеологічного матеріалу, що фразеологізми є схованкою й транслятором культури будь-якого етносу, це «зеркало, в котрому лінгвокультурна общність ідентифікує своє національне самосвідомість» [2: 9], тому що внутрішня форма усталених словесних комплексів вміщує такі смисли, які зберігають культурно-національні надбання етносу. Це дає змогу вважати їх семантику акумуляцією національно-культурного потенціалу народу. Значення цих фразеологічних одиниць можна інтерпретувати з позицій ціннісних установок та стереотипів, притаманних ментальності конкретної нації.

Питання про те, як здійснюється зв'язок мови з національною культурою, різні дослідники вирішують по-різному: одні дотримуються думки, що цей зв'язок виражається за допомогою національно-культурного компонента [Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров], інші вважають фонові знання виразником культурно-національного потенціалу німецького народу [Ю. А. Сорокин].

Ми поділяємо точку зору В.М. Теля, яка стверджує, що цей зв'язок реалізується завдяки культурній конотації, яку можна вочевидь спостерігати в тексті [2].

Отже, метою пропонованої розвідки є спроба показати акумуляцію культурного потенціалу німецького народу в усталених словесних комплексах на матеріалі концептів *Sparsamkeit* «бережливість/ економність/ ощадливість/ дбайливість», *Berechnung* «розрахунок».

У слов'янській ментальності утвердилася думка (опитування українських, білоруських та російських респондентів засвідчують цей факт) [6] про те, що німці раціональні, економні, ощадливі, пунктуальні. Характеризуючи представника німецького етносу як економну людину, ми оцінюємо її негативно, тому що для нас, представників слов'янської культури, ці цінності є другорядними. Для нашого менталітету зрозуміліші «щирість душі», «гостинність», «привітність», які погано корелюють з поняттям «економність».

Так, наприклад, німецька традиція готувати перед весіллям *die Hochzeitstafel* (весільний стіл) з подарунками, які молодята хочуть отримати до свята, для нас (слов'ян) є неприйнятною. Ми вважаємо, що, коли ми обираємо для друзів, родичів подарунок, то вкладаємо в цей вибір свою душу (а не лише гроші). Те, що не так

як у нас, ми сприймаємо негативно, замість того, щоб прийняти це як інше, відмінне від нашого. Ми ставимо знак рівності між заощадливістю, економністю „*Sparsamkeit*“ = та жадібністю „*Geiz*“. Німці не вважають себе жадібними „*geizig*“, а заощадливість/бережливість/економність „*Sparsamkeit*“ розглядають як позитивну якість, тому що бути економним *sparsam sein* – це розумно, раціонально, доцільно. Та, наприклад, рекламну компанію торговельного центру з продажу техніки під слоганом „*Geiz ist geil!*“ (жадібність – це круто!) німці співвідносять з „*Sparsamkeit ist geil!*“ (заощадливість – це круто!). Економність/заощадливість – це те, що допомагає почувати себе впевнено, у безпеці. А. Вежбицька писала про значення концепту Angst “жах” у німецькій культурі [5], який на думку дослідниці у якійсь мірі корелює з дослідженими нами концептами. Ми також вважаємо, що концепти *Sparsamkeit* «бережливість/ економність/ оощадливість/ дбайливість» та *Berechnung* «розрахунок» у німецькій ментальності тісно пов’язані з концептом Angst “жах” і навіть є його наслідком. Для представників німецької культури необхідно почувати себе захищеним, впевненим у завтрашньому дні – *mit beiden Fuessen fest auf der Erde stehen* “впевнено стояти на ногах”.

Зауважимо, що за останні 40-50 років у німецькому суспільстві відбувалась переоцінка цінностей “*Wertewandel*”. Так, якщо у 60-х роках ХХ ст. “заощадливість” була однією з пріоритетних цінностей, яку молоді батьки у віці 30-40 років хотіли б передати своїм дітям, то у 80-х роках були вже зовсім інші пріоритети (незалежність, насолода життям, кар’єра тощо). Однак, останнім часом спостерігається повернення німецької нації до цієї цінності [3; 4].

Так, концепт *Sparsamkeit* «бережливість/ економність/ оощадливість/ дбайливість» чітко вербалізується наступними німецькими фразеологічними одиницями:

sparen ist verdienen – заощаджувати – заробляти;

etw. auf Lager haben – мати що-небудь про запас;

besser ein Lappen als ein Loch; besser eine Laus im Kohl als gar kein Fleisch – краще щось, як нічого;

langsam, aber sicher – повільно, але впевнено;

leer ausgehen (abziehen) – лишитися ні з чим;

etw. geht ins Leere – що-небудь іде на вітер, марно пропадає;

sich (D) Leibgurt enger ziehen (schnallen) – затягнути пояс.

У цих мовних знаках відсутні слова-реалії, слова-символи або образи, але вони засвідчують своїм актуальним значенням стереотипні уявлення німецького народу про дбайливе ставлення до економії, заощаджень, розрахунку, фінансово-раціональну культуру. Німці бояться залишитись без грошей, бути беззахисними, а їм завжди потрібно бути в безпеці, тобто “*Land haben*”.

Концепти *Sparsamkeit* «бережливість/ економність/ оощадливість/ дбайливість», *Berechnung* «розрахунок» є вагомими ціннісними категоріями німецького менталітету, де основними є пріоритет розуму, раціональності, доцільності.

Так, нетерпимість німців до марнотратства засвідчують такі фразеологічні одиниці:

im Dalles sein (sitzen), an Dalles leiden, aus dem Dalles nicht herauskommen – потерпати від кишенькових сухот (постійно мати потребу в грошах); *Geld um die Ecke bringen; das Geld mit vollen (beiden) Haenden zum Fenster hinauswerfen; etw. auf die Strasse werfen; etw. durch den Schornstein jagen* – пустити на вітер, розтринькати гроші;

fix und fertig sein – збанкрутіти;

flott leben (ein flottes Leben fuehren); Herrlich und in Freuden leben – марнувати життям;

leben wie ein Fuerst – жити по царськи;

auf grossem Fusse leben – жити на широку ногу;

alles dem Kloster Maulbrunn vermachen – проісти все своє майно;

einen Mohren weisswaschen (bleichen) wollen – займатися марною працею, марно витратити час;

naschen macht leere Taschen – від того поголїли, що солодко пили, їли;

aus einem Schlecker wird ein armer Lecker – спочатку густо, а в кінці пусто;

grossen Staat machen – розкошувати;

j-m den Tag stehlen – гаяти, марнувати час.

Доведено, що німці не люблять ризикувати. Так, аналогічні за внутрішньою формою та компонентним складом ідіоми – рос. *поставить на карту что-л.* та нім. *etw. aufs Spiel setzen* за своїм значенням є різними. Для носіїв російської мови “*поставить все на карту*” пов’язано з надією на виграш, для німців – це ризик, пов’язаний з втратою надії на будь-який виграш.

Німці завжди роблять заощадження, які гарантують їм безпеку:

auf den alten Mann sparen – заощаджувати на старість;

sich (D) einen Notpfennig zuruecklegen – відкладати гроші на чорний день;

nach der Schnurr leben – жити оощадливо;

das Seine zusammenhalten – бути бережливим, оощадливим;

(sich D) auf die Seite legen – відкладати (на чорний день), заощаджувати що-н.;

wie mans treibt, so gehts – як дбаєш, так і маєш;

im trock(e)nen sitzen – бути в безпеці.

Німці бояться опинитися в скрутному становищі, бояться нестатків тощо.

In den Mond gucken – лишитися ні з чим;

von allen Mitteln entbloesst sein – не мати ніяких засобів існування;

zur Not leben – жити в нестатках;

mit dem weissen Stab gehen – жебракувати, старцювати;

am Stock gehen – ледве зводити кінці з кінцями;

in (des) Teufels Kueche geraten; in die Tinte geraten – опинитися в скрутному становищі;

j-n an den Bettelstab bringen – кого-небудь довести до бідності, спустошити;

an den Bettelstab kommen – збідніти;
auf dem trock(e)nen sitzen (sein) – сидіти на міліні.

Німці вважають також дуже неприємним мати борги перед ким-небудь.

Mehr Schulden als Haare auf dem Kopf haben – мати боргів більше, ніж волосся на голові;

auf Borg leben – жити в борг;

Borgen macht Sorgen – борги спричиняють турботу;

Borgen und Schmausen endet mit Grausen – борги з'їдять і багатого;

die Schulden und der Krebs sind unheilbare Uebel; Schulden sind des Elends Nachbar; Schulden druecken wie Zentnerlast, goennen uns weder Ruh noch Rast – в борг береш – собі на шию ярмо кладеш; позичка на боржнику верхи їздить.

Поняття “бережливість” має більш широкий діапазон вжитку. Це поняття стосується також і відношення німців до навколишнього середовища. Вони дуже ретельно підходять до проблем раціонального використання природних ресурсів. Пор. нім. *Umweltschuetzer* – захисники навколишнього середовища, ті, хто пропагує дбайливе ставлення до природи, раціональне, економне використання природних багатств. Німці вважають за необхідне виховувати в людях культуру, етику дбайливого, раціонального ставлення до природи. *Umweltfreundlich sein, Umweltbewusstsein* “бути дружнім до природи” є головними положеннями німецького суспільства сьогодні.

Концепт *Berechnung* «розрахунок» тісно пов'язаний з концептом *Sparsamkeit* «бережливість/ економність/ощадливість/ дбайливість».

Заощадливість – це також вміння все розумно розраховувати. Німці полюбляють все рахувати (прибутки, витрати, час). Вони завжди збирають чеки, квитанції, щоб у кінці місяця порахувати витрачені гроші. Сучасна метафора *Belegsammler* (той, хто збирає чеки) яскраве тому підтвердження. В прорахуванні наперед, заощадженні вони вбачають свою безпеку. Напр.:

etw. ins Ebenmass bringen – розраховувати що-небудь;

dabei ist nichts zu fischen – тут нема чим поживитись;

zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen – одним пострілом двох зайців вбити;

keine Fehlbitte tun – не даремно просити;

j-d hat ueberall seine Finger drin; seine Fuehler ausstrecken – протягувати свої щупальця;

(wieder) festen Boden unter die Fuesse bekommen – мати твердий ґрунт під ногами;

den Beutel fuellen – набивати кишені, збагачуватись;

den Beutel zuhalten – дотримуватись економії, зменшувати грошові витрати.

Отже, факти мови підтверджують, що бувають випадки, коли актуальне значення фразеологічних одиниць в різних мовах співпадає, але є розбіжності у образній складовій плану вираження, і вони адекватні, подібні, а буває так, що при подібності внутрішньої форми актуальні значення є різними. Пор.:

нім.: *Geld um die Ecke bringen* ; укр. *кидати гроші на вітер*

нім.: *alles aufs Spiel setzen* (програти); укр. *поставити все на карту (виграти)*.

Література

1. Добровольский Д. О. Национально-культурная специфика во фразеологии. // Вопросы языкознания. – 1997. – № 6; С. 37-48.
2. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М., 1996.
3. Klages, Helmut (1984): Wertorientierungen im Wandel. Rueckblick, Gegenwartsanalysen, Prognosen. Frankfurt/M.
4. Noelle-Neumann, Elisabeth; Petersen, Thomas (2001): „Der Wertewandel 30 Jahre spaeter“. In: Das Parlament. Aus Politik und Zeitgeschichte 29. Bonn.
5. Wierzbicka A. (1992) – Semantics, culture, and cognition. Universal human concepts in culture-specific configurations. New York; Oxford, 1992.
6. <http://rspu.edu.ru/li/journal/t Schubukowa.stereo.htm>

Довідники

1. Немецко-русский фразеологический словарь. Составители: Л. Э. Бинович и Н. Н. Гришин; под ред.: д-ра Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола; Изд-во «Русский язык». – М., 1975.
2. Німецько-український фразеологічний словник. Укл. Гавриш В.І., Пророченко О. П. К.: Радянська школа, 1981.
3. Borchardt-Wustmann-Schoppe. (1955). Die sprichwoertlichen Redensarten im deutschen Volksmund. – Leipzig.
4. Duden. (1992). Redewendungen und sprichwoertliche Redensarten. Idiomaticsches Woerterbuch der deutschen Sprache. Bd. 11, Dudenverlag Mannheim/ Leipzig / Wien / Zuerich.

Калугина О.

ИНСТРУМЕНТЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Мы принадлежим к обществу, которое многие современные мыслители называют «информационным». «Информационное общество – это зеркальное отображение традиционного... И если в традиционном обществе девять слов из десяти человек узнавал от своих близких, то в информационном обществе картина прямо противоположная: девять слов из десяти человек узнает из средств массовой информации и только одно – от близких ему людей» [1, с. 4]. Все основные усилия этого общества направлены на создание, передачу и сохранение различных видов информации. «Под словом «информационный» подразумеваются информационные технологии. Именно они, а не индустриальные технологии, определяют лицо передовых государств современного мира» [1, с. 3]. Современные технологии позволяют нам получать необходимые сведения без каких-либо усилий – с помощью мобильного телефона, ноутбука или стационарного компьютера.

В связи с этим представляется естественным включение семем с интегральным признаком «инструмент для получения, обработки и хранения информации» в лексико-семантическую группу «инструмент» на основании интегрального признака «то, с помощью чего можно воздействовать на окружающий мир с определенной целью».